

Krmíčková, Helena

Husovy rekomendace. Cesta k nalézání jejich textů

In: Hus, Jan; Nechutová, Jana; Krmíčková, Helena; Malá, Jana; Mazalová, Lucie; Mutlová, Petra; Švanda, Libor. *Mistr Jan Hus, učitel a kolega : promoční promluvy M. Jana Husa*. Vydání první Brno: Masarykova univerzita, 2021, pp. 17-32

ISBN 978-80-210-9796-4; ISBN 978-80-210-9797-1 (online ; pdf)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/143705>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

HUSOVY REKOMENDACE. CESTA K NALÉZÁNÍ JEJICH TEXTŮ

Helena Krmíčková

Nález textů Husových rekomendací a jejich ediční zpřístupnění jsou spjaty se třemi jmény – Konstantin Höfler, Jan Sedlák a Bohumil Ryba. Jejich zásluhou bylo zjištěno 12 (14) dochovaných rekomendací v pěti rukopisech, které pak byly zhodnoceny a nově vydány jako *editio iuvenilis* naší nejzasloužilejší husovskou editorkou Anežkou Vidmanovou (ještě pod rodným jménem Schmidtová). Vydejme se v tomto příspěvku po cestě nálezců vedoucí k Husovým textům,

Nálezci

Německý profesor pražské univerzity Karl Adolf Constantin Höfler (1811–1897) se ve svých pracích nespokojoval jen s tři staletí starým tiskem Husových děl Matthiase Flacia Illyrica, jak bývalo ještě i v té době zvykem, v jeho pracích se setkáváme také s odkazy na rukopisy; ostatně leckterá Husova dosud nevydaná díla edičně zpřístupnil ve svých třísvazkových *Geschichtschreiber der husitischen Bewegung in Böhmen*. V době, kdy se začal věnovat tomuto dílu, sice ještě zbývalo půlstoletí do vydání moderního Truhlářova katalogu Veřejné a univerzitní knihovny v Praze (dnes Národní knihovna ČR), ale Truhláře předcházely katalogizační práce jeho předchůdců,¹ které sice zůstaly přístupné jen v rukopisné podobě, ale které evidovaly zjištěný obsah také i na lístku nalepeném přímo v kodexu. Některé z rukopisů pak mají občas podrobný, někdy alespoň rámcově zachycený původní rejstřík. Takto zřejmě mohl Höfler zjistit v rukopisu NK X D 10 Husovy rekomendace *Recte vivas, Quere quid sit virtus* a *Instrue preceptis animum*, které přímo nesou Husovo jméno v nadpisu, a v rukopisu X E 24 rekomendace *Principatus virum ostendit* a *Da*

---

1 Truhlář, *Catalogus codicum I*, s. XI–XV.

adverbia, které Husovi připsal rejstřík. Podle vlastní úvahy bez opory rukopisného svědectví k nim přibral ještě tři další rekomendace.²

Svámi *Geschichtschreiber* sledoval především ediční zpřístupnění textu. Přesto edici doplnil alespoň několika málo údaji: relativizací autorství (k Husovu jménu připojil *ut videtur*, zdá se), určením determinanda, což dokázal jen u Zdislava ze Zvířetic, tedy nositele neobvyklého jména,³ a určením doby vzniku rekomendace, což se mu podařilo opět jen v případě Zdislavově. Ani jeho ediční počin nedopadl šťastně: Höfler na mnoha místech text nepřčetl správně, čímž zamotal hlavu svým pozdějším překladatelům. Anežka Vidmanová, která jeho edice po téměř sto letech antikvovala, se ostře vyjádřila slovy:⁴ „aby se mohlo užívat spisů zde vydaných, je nutno je vydat znovu“. Přesto však objevem šesti rekomendací Husových nebo Husovi připisovaných (k již jmenovaným patří i *Quere bonos mores*)⁵ inicioval další aktivity badatelské a po čase i překladatelské.

V polemice s Höflerem se k rekomendacím roku 1868 vyslovil František Palacký, který za nepochybné považoval pouze tři rekomendace, které jsou v rukopisu X D 10 připsány Husovi.⁶

Stav bádání o Husových rekomendacích na konci 19. století zachytil Václav Flajšhans, když roku 1900 vydal první soupis Husovy literární činnosti. Do něj přijal jako nesporná díla Husova pět rekomendací,⁷ *Da adverbia* je zařazena v oddíle Spisy nejisté.⁸ K našemu tématu tak nepřinesl žádné nové dílo ani žádný nový rukopis. To čekalo až na Jana Sedláka.

Moravský církevní historik Jan Sedlák (1871–1924) proslul jako vynikající znalec Husova díla obdařený obdivuhodným heuristickým talentem. Svůj příspěvek *Husovy promluvy promoční*⁹ nezaměřil jen k rekomendacím Husovým, ale pojal ho poněkud širěji, a tak rukopisy, na něž upozornil, neobsahují pouze rekomendace

2 Konstantin Höfler, „Des M. Johannes Hus Universitätschriften,“ in: *Geschichtschreiber II*, s. 95–128.

3 Josef Tríška, *Životopisný slovník předhusitské pražské univerzity 1348–1409*, Praha 1981, s. 542, eviduje na předhusitské univerzitě jen tři nositele tohoto jména.

4 Hus, *Positiones*, s. 222.

5 Z původně zmíněných osmi rekomendací neměl Höfler jistotu u na osmém místě uvedené *Recommendatio artium liberalium* (patří mezi ty, u nichž uvedl „zdá se“) a váhal také v následujícím roce (Höfler, *Geschichtschreiber der husitischen Bewegung in Böhmen III*, Wien 1866, s. 163). Václav Vladivoj Tomek ji atribuoval Jeronýmu Pražskému (*Dějepis města Prahy III*, Praha 1893², s. 481–482, pozn. 29). Rovněž rekomendace vydaná jako sedmá pod písmenem G nese označení Höflerovy pochybnosti *ut videtur*, nepřijal ji ani Palacký (viz pozn. 6), pro Flajšhanse byla spisem Husovi mylně připsaným (viz pozn. 7, Spisy mylně připisované, č. I', s. 154) a odmítla ji A. Vidmanová („zcela jiný ráz této promluvy, než mají ostatní řeči Husovy, nám nedovoluje spojovat ji s Husem“, Hus, *Positiones*, s. 229).

6 *Die Geschichte des Hussitentums und Prof. Constantin Höfler. Kritische Studien*, Praha 1868, s. 39.

7 Václav Flajšhans, *Literární činnost Mistra Jana Husi* (= Sběrka pramenův ku poznání literárního života v Čechách, na Moravě a v Slezsku, III/3), Praha 1900, č. XLII, s. 96–98.

8 Tamtéž, č. LXXXV, s. 152.

9 Sedlák, „Husovy promluvy promoční,“ s. 119–128.

Jana Husa. Z osmi jím evidovaných kodexů nás budou zajímat rukopisy Národní knihovny: ke dvěma, zjištěným Höflerem, přidal ještě VIII E 5, X C 3 a X H 18, jak uvidíme níže, všechny obsahují promoční řeči mistra Jana. V rukopisu X C 3 pak objevil Husovu rekomendaci *Discens factus est sciens*, kterou zpřístupnil edičně.¹⁰ Sedlák byl prvním, kdo zpochybnil vedle rekomendace *Da adverbia i Principatus virum ostendit*.¹¹

Jediná Sedlákem objevená a vydaná Husova promluva podává jen malé svědectví o tom, jaký byl na tomto poli jeho skutečný přínos. V oblasti rukopisné nebyl zjištěn žádný jiný rukopis s Husovou rekomendací nad oněch pět, na něž upozornil (třebaže neidentifikoval všechny rekomendace, které v nich byly obsaženy). A bádání posunul ještě o další krok: spojení Husova determinanda, o němž víme z děkanské knihy, s rekomendací, v níž je uveden, a tím zjistit Husovo autorství, které není uvedeno v rukopisu. Tím se dostal v hledání Husových promočních řečí dál než Höfler, který sice také užil děkanskou knihu, ale pouze pro určování determinandů, o nichž se zmiňovaly rekomendace rukopisem spojené s Husovým autorstvím. Sedlák však zůstal jen u jediné rekomendace, kterou mohl připsat Husovi, na další pokusy o dohledání rekomendací rezignoval. Na konci svého příspěvku sice konstatuje, že by bylo možné přičíst i další rekomendace Husovi „dle obsahu a způsobu práce“ s přihlédnutím ke jménu promovaného, ale tuto metodu označil jako více či méně subjektivní dohady.¹² Tím se z našeho pohledu dostal do situace téměř komické: U rekomendací, které z dnešního hlediska považujeme za nezpochybnitelná Husova díla, poukazuje na jejich markantní odlišnost od Husovy tvorby. Chyběl mu v nich totiž reformní náboj. Dát těmto dle Sedláka subjektivním dohadům objektivní základ dokázal až Bohumil Ryba.

Spoluzakladatel naší latinské medievistiky Bohumil Ryba (1900–1980) má největší zásluhu na našich znalostech Husovy rekomendační tvorby.¹³ V rukopisu X C 3, známém už od Sedláka, zjistil dalších sedm Husových promočních promluv a objevil také, že některé již známé Husovy rekomendační texty obsahují i kodexy NK VIII E 5 a X H 18. (Způsob jeho práce budeme podrobněji sledovat níže a Rybova odůvodnění, proč jde o dílo Husovo, přinášíme úvody k jednotlivým překladům.) Oproti Sedlákovi prohloubil metodu dohledání vzájemné vazby mezi děkanskou knihou a textem rekomendace, upozornil na výskyt Husova jména ve dvou rekomendacích a pustil se i do srovnávání vnitřní stránky Husových textů.

10 Tamtéž, s. 124–128.

11 Tamtéž, s. 123.

12 Tamtéž.

13 Ryba, *Nový Hus*.

Téměř půlstoletí po Flajšhansovi byl vydán nový soupis Husovy literární činnosti, tentokrát z pera Františka Michálka Bartoše,¹⁴ z hlediska rekomendací bohužel antikvovaný už v době, kdy opustil tiskárnu. Bartoš bez ohledu na skutečnost, že o rekomendaci *Da adverbia* vyvstaly pochybnosti už v 19. století, a bez ohledu na to, že rekomendaci *Principatus virum ostendit* zpochybnil Jan Sedlák, považoval všech pět rekomendací, které podle údajů v rukopisech X D 10 a X E 24 napsal Hus, za jeho pravá díla. K nim přidal Sedlákem nalezenou *Discens factus est sciens* a dvě rekomendace, které zjistil Bohumil Ryba.¹⁵ Jeho *Literární činnost* byla totiž vydána k jubileu Karlovy univerzity v roce 1948 a pro stejnou příležitost připravoval své rekomendace i Ryba. Bartoš tak stihl do soupisu zařadit pouze *Fulget virtute modestus* a *Filius esto bonus*, tedy rekomendace vydané v prvním čísle *Listů filologických* v roce 1947, a to ještě pod číslem s hvězdičkou, aby nebylo narušeno již připravené pořadí jednotlivých Husových děl. Mezi spisy přičítané Husovi neprávem zařadil rekomendaci *Quere bonos mores*,¹⁶ která není Husovi atribuována žádným rukopisem, podle Bartoše neodpovídá jeho autorství obsahem a neznáme žádného Husova promovenda Matouše, který je v ní jmenován. Zbývající Husovy rekomendace z Rybovy studie uveřejnil v chronologicky řazeném seznamu, který otiskl v roce 1958.¹⁷ V tomto seznamu opět postrádáme *Quere bonos mores*. Ve stejném roce přinesla Anežka Vidmanová své odůvodnění pravosti této Husovy rekomendace,¹⁸ a tak teprve v recenzi na její edici přiznal Bartoš i této rekomendaci pravost, kterou dosud odmítal.¹⁹

Všechny rekomendace dosud připisované Husovi nově vydala Anežka Vidmanová ve svém svazku Husových univerzitních projevů.²⁰ K edicím připojila také drobné hodnotící texty,²¹ v nichž zrevidovala dosavadní názory na autorství, osobu promovaného i dobu, kdy byla rekomendace pronesena. S výjimkou *Studuit agere*, u níž se jí Rybovy argumenty nezdály dost průkazné, přiznala Husovu atribuci všem ostatním sedmi rekomendacím z rukopisu X C 3. U rekomendací vydaných Höflerem rehabilitovala rekomendaci *Quere bonos mores*, kterou důsledně odmítal F. M. Bartoš. Ze Sedlákem zpochybněných *Da adverbia* a *Principatus virum ostendit* přijala jako pravou *Principatus virum ostendit*, druhou rekomendaci za Husovu spíše nepovažovala.

14 František Michálek Bartoš, *Literární činnost M. J. Husi* (= Sběrka pramenů k poznání literárního života československého III, 10), Praha 1948.

15 Tamtéž, č. 20–23, 27, s. 49–52.

16 Tamtéž, č. 18, s. 99.

17 Bartoš, „Hus jako student a profesor,“ s. 26.

18 Hus, *Positiones*, s. 224–225.

19 František Michálek Bartoš, „Husovy universitní projevy,“ *Theologická příloha Křesťanské revue* 5, 1959, s. 151–152.

20 Hus, *Positiones*, s. 35–96.

21 Tamtéž, s. 220–229.

V Husově jubilejním roku 1965, sto let po Höflerovi, v posledním soupisu Husovy literární činnosti přinesl Pavel Spunar, který vycházel z Bartošovy *Literární činnosti*, všech 14 dosud zmiňovaných rekomendací. 12 bylo zařazeno mezi spisy nespornými,²² *Principatus virum ostendit* a *Da adverbia* mezi spisy spornými a pochybnými.²³

Nalézání

Během sto let trvajícího nalézání a hledání Husových rekomendací vedla cesta přes A) rukopis(y) potvrzující Husovo autorství, B) spojení příslušné determinace nebo incepcy s údaji v *Liber decanorum*, C) Husovo jméno obsažené v rekomendaci, D) užití Husových stylistických prostředků. Sledujme tedy tuto cestu podrobněji.

Rukopis

Prvním krokem na cestě nejen k Husovým rekomendacím, ale i k dalším dílům, bývá nález rukopisného textu opatřeného autorskou atribucí. V přehledu Husovy literární činnosti ať už z pera Flajšhansova nebo z pera Bartošova (a u Bartoše mnohem více, protože znal více rukopisů s *hussiany* než jeho předchůdce) čteme v rubrice Původství, že je bezpečné, protože je dosvědčeno rukopisem. Z tohoto důvodu Bartoš dlouho vyřazoval z Husovy literární pozůstalosti rekomendaci *Quere bonos mores*, která žádným takovým ukazatelem nedisponovala, třebaže je obsažena v rukopisech, jež podobnou atribuci přinášejí buď přímo na místě nebo alespoň v rejstříku. Takto se nám dostává celkem spolehlivého určení autora. Jestliže zde poněkud snižujeme validitu tohoto údaje, pak je to proto, že významným církevním Otcům bývala rukopisně připisována díla méně známých autorů. V našem prostředí se tak dělo i Husovi, který byl nejnámější.²⁴ Z pěti zmiňovaných rukopisů přinášejí rekomendaci spojenou s Husovým jménem dva – NK X D 10 a VIII E 24.

1) Z hlediska určení autorství je nejdůležitější univerzitní kodex **X D 10**.²⁵ Jde o rukopis, jehož část nese vrocení 1415 a ani další obsah nesahá za tento rok. (Nejmłodším dílem je na konci uvedený traktát *De usura* Mikuláše z Drážďan z roku 1415.) Většina děl souvisí s kritikou církve nebo přímo s ranou českou reformací (Jakoubek ze Strážbra, Viklef, Stanislav ze Znojma, Mikuláš z Drážďan) a rukopis

22 Bartoš – Spunar, *Soupis pramenů*, č. 30–41, s. 89–95.

23 Tamtéž, č. 315–316, s. 265–266.

24 Např. rukopis vídeňské Österreichische Nationalbibliothek 4941 (f. 27r) připisuje Husovi dílo Jana z Jesenice *Replacatio contra consilium doctorum*.

25 Popis přináší Truhlář, *Catalogus codicum II*, č. 1889, s. 67–69. Všechny probírané rukopisy jsou zpřístupněny v Manuscriptoriu: <http://www.manuscriptorium.com/>.

obsahuje celou řadu Husových děl; až na traktát *De arguendo clero* a kázání *Ego sum pastor bonus* jsou všechna spjata s mistrovou univerzitní činností. Nalézáme zde jeho obranu Viklefových článků, dvě univerzitní kázání (*Spiritum nolite extinguere, Dixit Martha*) a čtyři rekomendace – *Quere bonos mores, Recte vivas, Quere quid sit virtus* a *Instrue preceptis animum*. Na předním přideštití je nalepen obsah rukopisu, který je zřejmě výsledkem některé z katalogizací uskutečněných v 19. století. Jako čtvrtou položku uvádí: *M. Joannis Hus et Stanislav de Znoyma*²⁶ *Commendatio magistrorum et baccalaureorum*. Tento údaj zřejmě pomohl Höflerovi v nalezení Husových rekomendací. (Stručný středověký rejstřík na rectu přední předsádky obsahuje pouze *Item recomendaciones magistrorum et baccaliorum*.) Husovy rekomendace začínají na foliu 113v^b s nadpisem *Recomendacio baccalariandi* (ale bez uvedení autora) rekomendací *Quere bonos mores*, na niž navazuje tentokrát již s autorskou atribucí jako *Recomendacio baccalariandi M. Hus* rekomendace *Recte vivas*. Následuje rektorská rekomendace, u níž je výslovně uveden autor – *per magistrum Stanislavum de Znoyma*, a po ní s určením Husova autorství *Quere quid sit virtus* a *Instrue preceptis animum* (*Recomendacio baccalariandi facta per M. Hus*, respektive *Recomendacio baccalariandi fabricata per M. Hus*). Rekomendační část končí na foliu 117r^b, kde je vystřídána dalším Husovým dílem obsaženým v tomto kodexu – traktátem *De arguendo clero*. Zdá se, že rekomendace v této části jsou uspořádány chronologicky: 1401 – 1403 – 1405. Posledně uvedenou rekomendaci *Instrue preceptis animum* nedokážeme přesně zařadit, odhadované roky 1405–1408 jsou obdobím, kdy nebyly determinace a incepce do děkanské knihy, z níž zjišťujeme data zkoušek nebo promócí, zapisovány. Tomuto období počátečních let 15. století se nevyvíjí ani rektorská rekomendace Stanislavova z roku 1404,²⁷ zapsaná v této pětici na třetím místě.

Žádný z autorů, kteří se zabývali Husovými rekomendacemi, nezpochybnil ony tři z nich, jimž náš rukopis připsal Husa jako autora. Všichni měli tento údaj za jistý. A navíc můžeme doplnit u rekomendace *Quere quid sit virtus*, že přináší ještě další nezpochybnitelný údaj – determinantem zde jmenovaným byl Zdislav ze Zvířetic, kterého takto uvádí i děkanská kniha.

2) Dalším rukopisem, v němž bylo nalezeno Husovo jméno ve spojení s rekomendacemi, je rukopis Národní knihovny **X E 24**.²⁸ Jeho rozsáhlý rejstřík hustě popsaných folií 165v–166v je doplněn dalšími údaji na předním přideštití a zavádí nás do univerzitního prostředí. Ostatně charakteristika obsahu na štítku přilepeném vpředu na vazbě zní: *Questiones primi Sentenciarum cum principiis secundi, tercii et quarti eiusdem libri et multe alie questiones determinate in quodlibetis cum recomenda-*

26 Stanislavovo jméno je napsáno ve vsuvce nad textem.

27 V tomto roce zastával Stanislav ze Znojma rektorskou funkci, srov. Tříška, *Životopisný slovník*, s. 488.

28 Truhlář, *Catalogus codicum II*, č. 1925, s. 81–85.

cionibus diversis. Podrobný popis rukopisu podal Josef Truhlář, přesto však mohl být výrazně doplněn. 61 kvestií obsažených v kodexu přimělo Jiřího Kejře²⁹ k jeho důkladnému rozboru z hlediska pražských kvodlibetů a dalších univerzitních disputací. Zjistil v něm kvestii z neznámého kvodlibetu konaného před rokem 1409, kvestii z kvodlibetu Ondřeje z Brodu, 14 kvestií z kvodlibetu Knínova, 11 z Husova a čtyři z kvodlibetu Michala Čížka z Malenic³⁰ a určil v něm i jiná díla.

Rukopis přináší i celou řadu Husových prací: kromě kvodlibetní *quaestio principalis* a čtyř kvestií (nepočítáme zde Husovo dubium *De Moyse legislatore*) je to i výklad Lombardových *Sentencií*, který byl do tohoto rukopisu přepsán písařem Zikmundem roku 1412, šest listů z vyhnanství (poslední z postního období 1414), obhajoba Viklefova spisu *De Trinitate*, dvě kázání mimouniverzitní (ze sbírky *De oboedientia*) a rekomendace. Husova díla tak dávají kodexu chronologické zařazení – vznikl patrně v první polovině druhé dekady 15. století. Žádné dílo v něm obsažené není mladší než poslední Husův list a při takové pozornosti věnované kvodlibetním kvestiím by bylo zvláštní, že by sem nebyla zařazena žádná z kvodlibetů konaných v letech 1416 a 1417.

Pro nás jsou ovšem nejdůležitější rekomendace.³¹ Rejstřík na foliu 166r zachycuje dva relevantní údaje: *Recomendacio inceptoris cuiusdam baronis per magistrum Hus* a *Item recomendacio baccalariandi per M. Hus*. První údaj náleží rekomendaci *Principatus virum ostendit* (v textu nese na f. 307v nadpis *Recomendacio inceptoris in artibus*), u níž Höfler o autorovi poněkud váhal – *ut videtur*,³² ve druhé, v *Da adverbia* (s nadpisem *Recomendacio baccalariandi*) Husa nezpochybňuje.³³ Jako Husovo dílo pak vydal ještě rekomendaci *Quere bonos mores*, která sice v rejstříku i v nadpisu nese pouze určení *Recomendacio iterum baccalariandi 3^a* a *Recomendacio alia*,³⁴ ale stojí v blízkosti Husových rekomendací v rukopisu X D 10.

Když se pokusíme srovnat spolehlivost údajů o autorské atribuci v obou rukopisech, musíme konstatovat, že stejnou písařskou rukou jako text (takto je to v našem případě u rukopisu X D 10) zapsané jméno autora, neznamená, že by písař tyto názvy dohledával. Mohl vycházet z předchozí tradice, která může sahát až k archetypu, předpokládané podobě všech dochovaných textů příslušného díla. A přesto ani zde nemáme stoprocentní jistotu. Rejstřík v rukopisu, třebaže nemusí být příliš vzdálený době jeho vzniku, tuto tradici nemá. Je velmi užitečnou

29 Jiří Kejř, „Quodlibetní questie kodexu UK X E 24,“ *Listy filologické* 78, 2, 1955, s. 216–221; 79, 1, 1956, s. 63–70; 79, 2, 1956, s. 228–233.

30 Údaje ze svého článku doplnil Jiří Kejř ve své studii *Kvodlibetní disputace na pražské universitě*, Praha 1971, podle rejstříku na s. 176.

31 Kejř, „Quodlibetní questie,“ 78, 2, s. 218, pozn. 11, se o rekomendacích pouze letmo zmiňuje, a navíc se drží Bartošovy *Literární činnosti*, takže nepřináší žádné relevantní informace.

32 Höfler, *Geschichtschreiber II*, s. 107.

33 Tamtéž, s. 109.

34 F. 166r rejstřík a f. 306r text.

nápovědou, ale méně spolehlivou než původní nadpis. Jestliže tedy bylo z dobrých důvodů Husovo autorství u rekomendace *Da adverbia* odmítnuto, není informace z rejstříku rukopisu X E 24 tak silná, abychom jen na základě tohoto údaje dílo přiřkli Husovi. A na druhé straně je nutné zpochybnit Sedlákův názor o tom, že když rekomendace *Da adverbia* je pochybná, stává se pochybnou i *Principatus virum ostendit*.³⁵ Nevíme, z jaké předlohy nebo z jakých předloh písař našeho rukopisu vycházel. A vedle *Principatus virum ostendit* stojí nejen pochybná rekomendace *Da adverbia*, ale i Husova *Quere bonos mores*.

Situace v rukopisu vypadá následovně: Mezi kvestiemi se nalézá blok pěti rekomendací: (1) rekomendace inceptorů v textu nadepsaná *Recomendacio in liberalibus licenciatorum*, v rejstříku *Recomendacio licenciatorum in artibus* – (2) bakalářská rekomendace, text *Recomendacio determinantis*, rejstřík *Recomendacio baccalariandi in artibus* – (3) bakalářská rekomendace *Quere*, text *Recomendacio alia*, rejstřík *Recomendacio iterum baccalariandi 3^a* – (4) inceptorská rekomendace *Principatus*, text *Recomendacio inceptoris in artibus*, rejstřík *Recomendacio inceptoris cuiusdam baronis per magistrum Hus*, (5) bakalářská rekomendace *Da adverbia*, text *Recomendacio baccalariandi*, rejstřík *Item recomendacio baccalariandi per M. Hus*. Vidíme, že nadpis může poskytnout rejstříku základní informaci o tom, zda šlo o bakalářskou či magisterskou rekomendaci. (Pouze u *Quere bonos mores*³⁶ je informace o bakalářském aktu uvedena až na konci textu.³⁷) Za „nadstavbové“ informace rejstříku můžeme považovat Husovo autorství a původ promovenda u *Principatus virum ostendit*. Uchazeč o magisterský titul byl podle rejstříku *quidam baro*. Milan Svoboda³⁸ překládá *principatus* jako prvenství a Jana Nechutová jako ovládnutí.³⁹ Podle A. Vidmanové⁴⁰ se téma *Principatus virum ostendit* obzvlášť hodí na osobu panského stavu, i když citát je pojat z morálního hlediska (ovládání sebe sama). Morální hledisko původce rejstříku zřejmě vůbec nepochopil. A *quidam*, jakýsi, vypovídá o tom, že *principatus* vztáhl na urozenou osobu, aniž k tomu měl jakoukoli jinou oporu. Řídil se pouze tím, co bylo uvedeno v textu a co si dal za úkol – vytvořit přehled děl v rukopisu podle nadpisu nebo podle obsahu. Uvedení Husa jako autora determinací žádnou oporu také s velkou pravděpodobností nemělo.

Ještě musíme zvážit, kdo mohl být autorem tohoto rejstříku. Jeho písařskou ruku na jiném místě v rukopisu nenalzáme. Mohl to být knihovník, který pracoval na některém z knihovnických seznamů a který svůj výsledek vepsal i do kodexu. Bibliotékař znal dobře i jiná díla ze své knihovny, a tak by v ní mohl mít ještě jinou

35 Sedlák, „Husovy promluvy promoční,“ s. 123.

36 F. 306r–307v.

37 F. 307v *ad dignitatem baccalarii*.

38 *Mistra Jana Husi Sebrané spisy I*, přel. M. Svoboda, Praha 1904, s. 23–24.

39 Srov. s. 182–183 s patričním vysvětlením.

40 Hus, *Positiones*, s. 228.

knihu s těmito dvěma Husovými rekomendacemi i s Husovou atribucí. Tak rozsáhlý popis kodexu v jakémkoli knihovním seznamu však můžeme odmítnout. Údaje by měly formu sumáře, jak uvidíme ještě níže.⁴¹ Ale spíše to byl vlastník rukopisu, univerzitní mistr, který potřeboval tuto příručku s argumentací pro své vlastní disputace. Pro něj bylo důležité vědět, která díla jsou v rukopisu obsažena. Ostatně takto podrobný rejstřík nalzáme i v rukopisu NK X H 18, který má podobný charakter. Tento mistr neměl tak rozsáhlou knihovnu jako zmiňovaný knihovník, abychom v ní museli předpokládat naše sporné rekomendace. Na druhé straně mohl být přítomen promočnímu aktu, na němž Husovy proslovy přímo slyšel. Ale pak by znal i magistranda, jemuž byla rekomendace určena. Zápis v rejstříku a jeho vztah k textu ale svědčí o opaku.

A tak u oněch dvou rekomendací musíme nalézt (nebo nenalézt) jiné důkazy Husova autorství.

3) Chronologicky třetím rukopisem, v němž byly zjištěny texty Husových rekomendací, je rukopis NK X C 3. Jiří Kejř⁴² však poukázal na to, že kodexu X E 24 jsou blízké i další univerzitní manuskripty, nejvíce pak VIII E 5 a X H 18. Tyto rukopisy obsahují také Husovy rekomendace. Podívejme se tedy napřed na ně.

Rukopis NK X H 18⁴³ je útlejší než X E 24 a Jiří Kejř ho považoval za druhý nejdůležitější kodex obsahující kvestie, který je navíc blízký rukopisu X E 24 dobou vzniku i obsahem.⁴⁴ V případě kvodlibetu Knínova pak ukazuje, jak jsou si oba kodexy blízké nejen tím, které kvestie obsahují, ale i jejich řazením. Oba rukopisy v některých svých částech vycházely ze stejné předlohy,⁴⁵ přičemž starší je rukopis X E 24; rukopis X H 18 totiž přináší i dvě kvestie z kvodlibetu Prokopa z Kladrub konaného roku 1417.⁴⁶ Stejnou předlohu potvrzuje i Husova kvestie Janu z Vlhav *De ira et passionibus*, obsažená pouze v těchto dvou kodexech. To je také jediná Husova kvestie, která je pro oba rukopisy společná, další dvě X E 24 nechte a ani v částech z Husova kvodlibetu se rukopisy neshodují. Rovněž dvě Husovy rekomendace tohoto kodexu, závěr *Veniat cuculus* a *Proice omnia ista*, byly přepsány z jiné předlohy.

4) Jinou filiaci má rukopis VIII E 5.⁴⁷ Josef Truhlář shrnul jeho celkový obsah jako kvestie, disputace a rekomendace nových rektorů, mistrů a bakalářů konaných většinou na pražské univerzitě. Konstatoval, že jednotlivé části byly zpřeházeny a nesprávně svázány a upozornil na dvě rekomendace – Martina Kunšova z Prahy

41 V pozn. 54.

42 Kejř, „Quodlibetní questie,“ 79, 1, s. 64–65; 79, 2, s. 230–231.

43 Truhlář, *Catalogus codicum II*, č. 1996, s. 115–117.

44 Kejř, „Quodlibetní questie,“ 79, 1, s. 64.

45 Tamtéž, s. 67–68.

46 Kejř, *Kvodlibetní disputace*, podle rejstříku na s. 176.

47 Truhlář, *Catalogus codicum I*, č. 1530, s. 562.

při inepci Jana Rokycany roku 1430 a Řehoře Lvova z Prahy při inepci Václava Mírovce z roku 1408. Důkladnější charakteristiku kodexu přinesl Jiří Kejř:⁴⁸ kniha je složena z řady zlomků různých materiálů univerzitní proveniencie a obsahuje několik desítek kvestií. Upozornil na čtyři kvestie z kvodlibetu Knínova a po jedné z kvodlibetu Šimona z Tišnova a Prokopa z Kladrub. Ještě před Kejřem pracovali s tímto rukopisem jiní badatelé, zejména Bohumil Ryba,⁴⁹ jehož zjištění se týkala přímo rekomendací. A jedním z nich bylo i to, že text rukopisu VIII E 5 se v anonymní rekomendaci na téma *Laudamus hunc iuvenem* „plně shoduje“ s textem v rukopisu X H 18.⁵⁰ Ke stejnému výsledku dojdeme při kolaci rukopisů Husovy rekomendace *Proice omnia ista*, jediné z Husových rekomendací v našem kodexu. Rukopis VIII E 5 byl v této části opsán z již uvedeného rukopisu X H 18. Samozřejmě se to týká jen částí rukopisů, nemusí to platit o jiných dílech. Při značném počtu písarských rukou, které se v něm střídají, se nemůžeme divit ani tomu, že ze šesti kvodlibetních kvestií, které obsahuje VIII E 5, se jen ve dvou případech shodl s texty z rukopisu X H 18.⁵¹

Přestože naše tři univerzitní příručky nepřinesly žádný nový Husův rekomendační text (všechny tři rekomendace jsou známy z rukopisů NK X C 3 a X D 10), jsou dobrým dokladem toho, jak rekomendace kolovaly v univerzitním prostředí.

5) Nejdůležitějším rukopisem mezi těmi, které obsahují Husovy rekomendace, je tedy rukopis Národní knihovny v Praze **X C 3**,⁵² který přináší text více než poloviny rekomendací, v šesti případech pak jako *codex unicus*, kdy neexistuje mimo něj žádný jiný zápis příslušného díla. Jeho hlavní částí jsou kázání na téměř 100 foliích, kde nalézáme díla Štěpána z Kolína, Ondřeje z Brodu, Stanislava ze Znojma a také Husova, dalším uceleným oddílem je 40 folií (123r–162v) s 38 rekomendacemi *pro graduandis*. Zatímco část kázání identifikoval již Josef Truhlář, v případě rekomendací tato práce zůstala na Janu Sedlákovi, který poznal Husovu rekomendaci *Discens factus est sciens* při promoci Matěje z Knína, a zejména na mimořádných znalostech a obdivuhodném důvtipu Bohumila Ryby, který zde zjistil rekomendace *Studuit agere, Fulget virtute modestus, Veniat cuculus, Proice omnia ista, Filius esto bonus, Forcia adversis a Si vultis nichil timere*.

Když uvážíme, že s výjimkou dvou dubiálních rekomendací *Principatus virum ostendit a Da adverbia*, jsou všechny ostatní obsaženy v rukopisech X C 3 a X D 10, přičemž žádná není v obou rukopisech současně, napadne nás, zda mezi sebou tyto kodexy nesouvisely, zda třeba nepatřily majiteli, který chtěl mít všechny Hu-

48 Jiří Kejř, „Z disputací na pražské universitě v době Husově a husitské,“ *Sborník historický* 7, 1960, s. 54–55.

49 *Promoční promluvy mistrů artistické fakulty*.

50 Tamtéž, s. 8.

51 Kejř, *Kvodlibetní disputace*, podle rejstříku na s. 176.

52 Truhlář, *Catalogus codicum II*, č. 1856, s. 54.

sovy kwestie. Odpověď však musí být záporná. Neshodují se ani písarsky, ani původem,⁵³ a ani tím, že by snad Husovy rekomendace v těchto rukopisech byly obsaženy v ucelené části. U kodexu X D 10 tomu tak téměř je, ale v X C 3 se nalézají mezi dalšími 30 rekomendacemi. A to je pro nás příznivé zjištění. Můžeme tak doufat, že 12 uvedených rekomendací nepředstavuje celou Husovu rekomendační tvorbu. Že existuje třeba i jiný rukopis. Nebo možná existoval.

6) Na šestém místě v našem seznamu by měl stát rukopis s jinou signaturou, než pod jakou ho známe. Označení **P 41** totiž patří kodexu, o němž starý katalog knihovny koleje Národa českého uvádí, že obsahoval více než 40 rekomendací.⁵⁴ A bylo by velmi zvláštní, kdyby mezi nimi nebyla i některá z promočních řečí, kterou pronesl Jan Hus. Zvláště když zvážíme, že obsahoval několik jiných Husových děl (a v našich rukopisech se rekomendace také vždy vyskytovaly s jinými *hussiany*) a že i X C 3 přináší mezi 38 rekomendacemi osm rekomendací Husových. P 41 však jinou signaturu mít nemůže. Bohužel se nám nedochoval. A to pro nás příznivé zjištění není.

Liber decanorum

Dalším krokem na cestě při hledání Husových promočních projevů bylo využití údajů v děkanské knize, *Liber decanorum*,⁵⁵ úřední knize pražské artistické fakulty, která obsahuje zápisy o zkouškách a promocích bakalářů a magistrů. Sáhł po ní již Konstantin Höfler a Zdislava jmenovaného v rekomendaci *Quere quid sit virtus* ztotožnil se Zdislavem ze Zvířetic. Ostatní jeho pokusy o určení se ukázaly jako scestné. Jan Sedlák se touto cestou vydal při zkoumání rekomendací v rukopisu NK X C 3. V děkanské knize nalezl jména 21 bakalářů a magistrů, u nichž je uvedeno Husovo jméno. A v rukopisu nalezl rekomendaci *Discens factus est sciens*, v jejímž závěru čteme přízvisko determinanta *Pater*, které patřilo Matěji Knínovi. Z děkanské knihy pak věděl, že 9. března 1399 Knín determinoval pod Husem.⁵⁶

Další rekomendace čekaly na Bohumila Rybu. Jméno Husova žáka vystopoval zašifrované v lokalitě, odkud determinand pocházel (determinace *Fulget virtute*

53 O rukopise X D 10 nevíme nic bližšího, pouze stará značka M 28 na vazbě by nás mohla směřovat do prostředí kolejí pražské univerzity. Rukopis X C 3 patřil, ale samozřejmě v době pozdější, Václavu Korandovi mladšímu.

54 *Catalogi librorum vetustissimi Universitatis Pragensis – Die ältesten Bücherkataloge der Prager Universität*, ed. Z. Silagiová – F. Šmahel, CCCM 271, Turnhout 2015, s. 122: *Recomendaciones magistrandorum et baccalauriandorum plures quam quadraginta*.

55 *Monumenta historica Universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis I. Liber decanorum Facultatis Philosophicae Universitatis Pragensis, ab anno Christi 1367 usque ad annum 1585 I*, ed. A. Dittrich – A. Spirk – J. Jungmann – L. Jandera, Pragae 1830.

56 Tamtéž, s. 339

*honestus*⁵⁷), a podobně odhalil i cizince – jižního Slovana (*Filius esto bonus*⁵⁸). Vlastnost zmíněnou v rekomendaci *Veniat cuculus*⁵⁹ nalézáme i u jednoho účastníka Husova kvodlibetu, a tak opět můžeme spojit Husova determinanda hojně užívaného jména se zápisem v děkanské knize. Společná promoce magisterská s bakalářskou pod Husem odhalila rekomendaci *Si vultis nichil timere*.⁶⁰ A další společná promoce, tentokrát bakalářů hojně užívaných jmen, prozradila dva bakalaureandy, Husovi a jeho učení velmi blízké, v rekomendaci *Forcia adversis*.⁶¹ Autora této rekomendace musel Ryba identifikovat jiným způsobem. Jeho jméno totiž prozradila přímo rekomendace.

Rovněž Anežka Vidmanová se opřela o děkanskou knihu, když zkoumala rekomendaci *Quere bonos mores*,⁶² Bartošem za Husovu nepovažovanou, a dohledávala dva současně determinující Mikuláše. Nebylo v ní však uvedeno Husovo jméno, a tak musela nalézt i jiné důkazy.

Jak bylo uvedeno výše, Jan Sedlák znal 21 Husových žáků, dalšího přidal Václav Novotný⁶³ a Bohumil Ryba zjistil ještě tři a Anežka Vidmanová jednoho.⁶⁴ Odečíst ale musíme šest společných promočních aktů a přičíst dvě promoce těch, kteří pod Husem promovali dvakrát, a jednu až dvě rekomendace (*Instrue preceptis animum* a možná *Proice omnia ista*) bez vazby na děkanskou knihu. Teoreticky by se tedy dalo uvažovat o Husových 23–26 promočních aktech. K tomu si ještě musíme uvědomit, že údaje o promociích byly neúplné a v letech 1405–1408 nebyly zapisovány vůbec.⁶⁵ Počet Husových rekomendací byl rozhodně vyšší než známých 12 (14), ale buď se nedochovaly, nebo nebyly identifikovány.

Husovo jméno

Nejspolehlivějším ukazatelem atribuce je autorovo jméno obsažené přímo v textu, v Husově případě pak i zcela zjevné přihlášení k vlastnímu dílu. (Nelze sem ale zařadit ani nadpis, ani kolofón; obojí můžeme přiřknout písaři, jenž mohl být dobře informovaný, ale také mohl vycházet z nesprávného údaje, který převzal,

57 Ryba, *Nový Hus*, s. 4.

58 Tamtéž, s. 10.

59 Tamtéž, s. 26–27.

60 Tamtéž, s. 52–53.

61 Tamtéž, 44–45.

62 Hus, *Positiones*, s. 224–225.

63 Václav Novotný v recenzi Sedlákových *Studií a textů k náboženským dějinám českým I v Časopise Matice moravské* 38, 1914, s. 436.

64 Ryba, *Nový Hus*, s. 46; Hus, *Positiones*, s. 225.

65 Ryba, *Nový Hus*, s. 44; Zilynská, „Mistr Jan Hus a pražská univerzita,“ s. 212; Sedlák, „Husovy promluvy promoční,“ s. 122.

nebo sám atribuoval anonymní dílo některé známější osobnosti.) Přímo v textu se Hus zvěčnil pouze v některých listech nebo vyhláškách. Pochybovat nemusíme ani tehdy, když je autorství potvrzeno autoritou veřejného notáře. Dalším případem jsou obrany nebo polemiky, v nichž Hus odpovídá na žaloby, které byly určeny výslovně jemu.

Ale je zde ještě jeden způsob, jak mohl Hus sdělit své jméno. Již Jan z Mýta ve své rekomendaci při Husově determinaci neodolal tomu, aby nevyužil bakalau-reandovo přízvisko Hus, *auca*.⁶⁶ Václav Flajšhans⁶⁷ uvádí příklady toho, jak se Hus sám ve svých dílech označuje jako *auca* nebo i česky hus. Jedním z nich je i Husova *Enarratio Psalmorum*, kde přímo čteme *ne te derideat auca*⁶⁸ – ať se ti nesměje husa. A na Flajšhansovy příklady poukazuje B. Ryba, když stejný veršik našel v rekomendaci *Fulget virtute modestus*, kterou jako Husovu identifikoval na základě děkanské knihy, z níž lze zjistit, že pod mistrem Janem z Husince determinoval Václava ze Sušice. *Auca* je tedy pro něj autorskou značkou, kterou našel i v rekomendaci *Forcia adversis*⁶⁹ při společné promoci Petra (z Mladoňovic) a Jana (z Příbramě). A tak mohl tuto rekomendaci atribuovat Husovi, třebaže tentokrát nás děkanská kniha zpravuje jen o kandidátech, kteří složili bakalářskou zkoušku, aniž by na jiném místě bylo uvedeno jméno mistra, který je promoval.

Stejný veršik však čte i rekomendace *Refulget virtute modestus*, kterou při práci na této publikaci našla Lucie Mazalová v rukopisu NK VIII E 5 (f. 174v–175r). Text této rekomendace je velmi podobný Husově rekomendaci *Fulget virtute modestus*, ale není totožný. Kromě drobné změny názvu, tedy verše, který je napsán nad textem a který je tématem rekomendace, je poněkud kratší než práce Husova: nedosahuje ani dvou třetin jejího textu. Vynechány jsou zejména pasáže týkající se fyzického vzhledu determinandova, kde zůstaly jen tři zmínky. Tak jako ve *Fulget virtute modestus* má krásné vlasy a údy, ale ostatní je pozměněno: tělo je sice dlouhé, ale není mohutné jako ve *Fulget virtute modestus*, spíše pěkně urostlé (pokud ovšem nejde topos, protože stejným označením *corpus procerum* charakterizuje Řehoř Lvův svého licenciáta Václava Mírovce⁷⁰), tvář nemá bílou, ale snědou. Chybějí také narážky na Blaženku a na Sušici, odkud Václav pocházel. Postrádáme české přísloví, zato je zde užito verše se smějící se husou. Závěrečný výklad tématu „září ctností vyrovnaný“ (stejně pořadí slov jako v citátu Alexandra de Villa Dei) má

66 *Promoční promluvy mistrů artistické fakulty*, s. 49.

67 Iohannes Hus, *Super IV Sententiarum*, Spisy M. Jana Husi, č. 4-6, ed. V. Flajšhans – M. Komínková, Praha 1904, s. X.

68 *Magistri Iohannis Hus Enarratio Psalmorum (Ps. 109-118)*, ed. J. Nechutová adiuvantibus H. Krmíčková, D. Coufal, J. Fuksová, P. Mutlová, A. Pumprová, D. Stehlíková, L. Švanda, CCCM 253, Turnhout 2013, s. 194.

69 Ryba, *Nový Hus*, s. 50, pozn. 41.

70 Rukopis NK VIII E 5, f. 140r.

přehozené pořadí jednotlivých vysvětlení na „vyrovnaný září ctností“ a tato vysvětlení jsou značně zkrácená.

Navíc proti *Fulget virtute modestus* má rekomendace *Refulget* začátek a konec, tedy stereotypní formule, které písaři měli ve zvyku vypouštět, případně na ně jen odkázat, a zmínku o astrologích, podle nichž je koule nejprostornějším tvarem. *Fulget virtute modestus* se zmiňuje o kouli, ale astrologie nezmiňuje. Formulační záahy do Husovy rekomendace jsou na úrovni excerpt podrobených mělké redakci.

Bohumil Ryba se nezabýval jen rekomendacemi Husovými, ale ve stejné době vydal i čtyři rekomendace Jana z Mýta. Poukázal přitom na to, že dvě z nich byly nově adaptovány: rekomendace Jana z Litoměřic a Jakoubka ze Stříbra.⁷¹ První byla upravena pro Jeronýma Pražského, a tak Janovo jméno bylo nahrazeno Jeronýmovým. Ostatní text Ryba hodnotí jako doslovně shodný jen s několika úmyslnými změnami. Nepředpokládá přitom, že by někdo jiný užil Mýtův text ještě za jeho života, a má za nejpravděpodobnější, že svůj starší text využil přímo autor.⁷² Naproti tomu Mýtova rekomendace při promoci Jakoubka ze Stříbra byla užita jen v závěrečné části rekomendace *Laudamus hunc iuvenem* při promoci blíže neurčitelného Jana. Zde již o Janu z Mýta neuvažuje, takže mlčky připustil autorství někoho jiného. V obou případech se adaptovaná rekomendace (nebo její část) liší od svého vzoru pouze mírnou obměnou svého vzoru (i když to B. Ryba takto vyjádřil pouze o rekomendaci Jeronýmově).

Podívejme se nyní na vztah *Fulget virtute modestus* a *Refulget*. Drobná změna v názvu *refulget* značící opakování děje by spíše odpovídala autorství Husovu – jednou už na toto téma mluvil. Alexander de Villa Dei, na nějž se obě rekomendace odvolávají v úvodu textu, však užívá *fulget*, což autor první rekomendace dobře věděl. Popis determinandovy fyziognomie je poněkud upravený, poněkud osekáný, ale není ničím doplněný. Spokojil by se Hus s tak ledabylým výsledkem? Téma zní *Fulget virtute modestus*. Takto je Hus převzal od Alexandra. Měl důvod zasahovat do pořadí jednotlivých částí, když na konci je uvedena původní podoba verše? Jsou odstraněna česká přísloví, tedy prostředky, které Hus užívá. Byl snad determinand cizinec, kterého by to neoslovovalo? Na rozdíl od B. Ryby nemůžeme odhadnout, kdy *Refulget* vznikla. Skladba rukopisu NK X C 3, obsahující Jeronýmovu rekomendaci, není tak chaotická jako u rukopisu VIII E 5, kde vedle děl starších nacházíme i Rokycanovu rekomendaci z roku 1430, a tak by *Refulget* mohla pocházet z dob Husova života i po jeho smrti. Obrátíme-li však vyjádření B. Ryby o rekomendaci Jeronýmově, pak můžeme konstatovat: pravdě je nejpodobnější, že Hus neužil své starší promluvy k nové aplikaci. Autorem byl zřejmě někdo jiný. Odpověď na to, proč se neznámý autor nevyhnul i zmínce o huse, ale asi nenajdeme.

71 *Promoční promluvy mistrů artistické fakulty*, s. 7–8.

72 K Rybovu názoru se přiklonil (s užitím formulace „se značnou pravděpodobností“) i František Šmahel, *Život a dílo Jeronýma Pražského*, Praha 2010, s. 16.

Auca, husa, v textu neznamená, že musí jít přímo o dílo Jana Husa. V této souvislosti jde o *testimonium*, svědectví toho, jak bylo Husovo dílo dále užíváno. Nemusíme před sebou mít úplné Husovo dílo, ale svědectví o tom, jakou dostával husovský základ podobu.

Husův styl

Poslední cestou, jíž Bohumil Ryba dospěl k rekomendaci, kterou považoval za Husovu, je cesta stylistických podobností a shodného užívání citátů. Jde o cestu nejproblematičtější: to, co považoval jeden badatel za spolehlivé důkazy, jiný spolehlivě zpochybňuje.

Na základě této cesty přiřkl Ryba Husovi autorství rekomendace *Proice omnia ista*.⁷³ Zde se nemohl opřít o žádný náznak k určení autora, Husovu atribuci odhalil pouze díky své vynikající znalosti jeho tvorby. Další důkazy příbuznosti s jinými Husovými díly shodami v použití citátů přinesla Anežka Vidmanová.⁷⁴

Názorově se ale rozešli u rekomendace *Studuit agere*. V textu je sice uveden determinant Jan Černý z Řečice, ale děkanská kniha nám zamlčela jeho promotora. Ryba⁷⁵ tak hledal, zda může mít nějakou souvislost s Husem, a poukázal na pasáže o žábě a želvě z Avianových bajek, které známe z rekomendace *Discens factus est sciens* a které rekomendace *Studuit agere* rovněž čte. Povšiml si také některých stylistických podobností s jinými Husovými díly. Vidmanová⁷⁶ s touto Rybovou metodou při určení rekomendace vyjádřila nesouhlas. V konkrétním případě vytkla, že Avianovy bajky byly běžnou školní četbou, a tak mohl být citát použit i někým jiným, stylistické shody nejsou příliš vypovídající a rekomendaci schází až na běžně užívaný citát z Aristotela jiné Husovy citáty. Rybovo řešení sice nezavrhl, ale doporučila opatrnost. V rekomendaci *Studuit agere* však shledáme citát z Catonových *Distich*, který je čten i v *Instruit preceptis animum*,⁷⁷ což Vidmanová ve své edici přehlédla. Rybova upozornění na obdobný kontext také nelze odmítnout. Misky vah se nám tak z vyrovnané polohy přece jen vychýlily ve prospěch Husova autorství.

Třebaže v předchozím případě Vidmanová poukázala na ošidnost společných citátů jako ukazatele autorství, sama se k němu uchýlila při hledání autora rekomendace *Quere bonos mores*.⁷⁸ Určila sice dvojici Husových determinandů se

73 Ryba, *Nový Hus*, s. 36–37.

74 Hus, *Positiones*, s. 50.

75 Ryba, *Nový Hus*, s. 14.

76 Hus, *Positiones*, s. 223.

77 Srov. níže, s. 85 a s. 160.

78 Hus, *Positiones*, s. 224–225.

stejným jménem Mikuláš, ale rekomendaci mohla přiřknout Husovi na základě shody ve stylu a v citátech.

Údaje o Husově autorství v rejstříku rukopisu NK X E 24 byly pro většinu autorů pádným důkazem, rezolutně je odmítl jen Jan Sedlák. Že se na ně nelze spolehnout, jsme viděli výše. A tak jedinou možností, jak prokázat Husovo autorství rekomendací *Principatus virum ostendit* a *Da adverbia*, je srovnání stylu a dohledání shodných citátů. Tyto rekomendační texty jsou ale velmi krátké a mají (zejména *Da adverbia*) tak specifické zaměření, že lze jen těžko nalézt stylistické shody. Oba užívají citáty, které čteme v Husových nesporných rekomendacích: *Principatus virum ostendit* jeden citát a dvě narážky, *Da adverbia* dva citáty.⁷⁹ Ale stejně tak čteme u Husa řadu citátů, které nacházíme i v cizích rekomendacích. Anežka Vidmanová odmítla u *Da adverbia*⁸⁰ Bartošův názor o obsahových shodách a rekomendaci za Husovu spíše nepokládá. Přesto se pustila do hledání jejího možného autora. Podobně v souladu s rejstříkem usilovně pátrá po licenciátovi urozeného původu v *Principatus virum ostendit*,⁸¹ i když si uvědomuje, že ostatní ukazatele jsou značně chabé. Tato čtvrtá cesta však k přesvědčivému výsledku také nevede. Takže nezbývá než pochybovat, pochybovat, pochybovat.

Na závěr zbývá konstatovat, že všechny tyto probírané rekomendace nenaplnily počet promluv, které Hus při promocích pronesl. Zbývá tedy ještě naděje, že bychom snad mohli nějakou další objevit? Rukopis s celou řadou rekomendací už asi nenajdeme. Již proběhlé katalogizační práce u nás⁸² i v zahraničí a výzkum zahraničních bohemik nám pro tento případ přílišnou naději neponechaly. (Možná tak na nějakou jednotlivinu v nepřehledných univerzitních příručkách, jak se to podařilo L. Mazalové s *Refulget virtute modestus*.) Pro léta 1405–1408 nás děkanská kniha zradila, a tak nelze identifikovat některou dosud anonymní rekomendaci jako Husovu, třebaže s velkou pravděpodobností existuje. *Auca* je spíše raritou, kterou by během 70 let po Rybovi jistě někdo zahlédl. A tak už zůstává pouze cesta mravenčí práce stylistických rozborů, leckdy nepřilíš spolehlivá, a k tomu znalosti a invence Bohumila Ryby, a tudíž jen notná dávka skepse.

---

79 S. 185, 183, 184; 190, 191.

80 Hus, *Positiones*, s. 227.

81 Tamtéž, s. 228.

82 *Ani Guide to Manuscript Collection in the Czech Republic*, ed. M. Tošnerová, Praha 2011, ani nové katalogy jednotlivých rukopisných fondů žádné nové rekomendace nezaznamenávají.